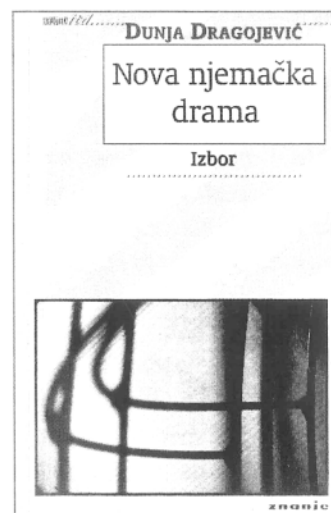

ISCERENA SLIKA NJEMAČKE ZBILJE

LUCIJA LUBIĆ

Dunja Dragojević:
Nova njemačka drama
Znanje, Zagreb, 2003.

Prije deset godina u Essenu je održan prvi Kongres kazališnih autora na kojemu su njemački dramatičari tjedan dana razgovarali o problemima s kojima se susreću u svom poslu, a zasjedanje je rezultiralo rezolucijom. Zaključak je bio da u kazalištima valja igrati nove dramske tekstove, a to se posljednjih desetak godina doista i ostvarivalo pa su neka kazališta i naručivala tekstove od mladih dramatičara. Na samom početku knjige Dunje Dragojević *Nova njemačka drama* stoji citat iz 2000., kratka rečenica dramatičara Johna von Düffela: *Ova zemlja treba nove tekstove*. Premda se možemo diviti njemačkoj ekspeditivnosti, valja imati na umu da je citirana rečenica i danas krilatica na njemačkoj dramatičarskoj sceni, da ona i dalje vrijedi te da ideje mladih njemačkih dramatičara ni izdaleka nisu iscrpljene. Von Düfellova rečenica postala je krilaticom i u izboru iz nove njemačke drame koji je sastavila te izvrsno prevela Dunja Dragojević. Nova njemačka drama odvjetak je nove europske drame, a čini se da su njemački dramatičari naišli na plodno tlo.

Naime, u Njemačkoj se dogodilo da je redateljsko kazalište sedamdesetih prepustilo mjesto autorskom kazalištu devedesetih. Njemački su dramatičari ujedno i kazališni praktičari pa svoje tekstove pišu anticipirajući kazališnu izvedbu. D. Dragojević upozorava da upravo iz razloga što se ti tekstovi pišu prvenstveno za pozornicu, a ne samo za tiskani papir, one mogu funkcionirati jedino na pozornici. Osim toga, zanimljivo je i da njemački dramatičari devedesetih dolaze iz različitih društvenih skupina. Njihova profesija nije uvijek vezana za kazalište, ali ni za visoku izobrazbu, pa se u biografijama stasalih dramatičara može pročitati da su bili kobilari poput Jakoba Arjounija, noćni portiri poput Helmuta Kraussera, poštari poput Dirka Dobrowa ili čak nogometaši poput Wolfganga Marije Bauera koji je igrao u klubu "München 1860". S druge strane, Oliver Bukowski završio je studij filozofije i magistrirao sociologiju, Thomas Jonigk diplomirao je književnost, a spomenuti von Düffel magistrirao je na spoznajnoj teoriji.

U njemačkim dramatičarskim devedesetima istaknule su se i brojne autorice: Dea Loher, Theresia Walser, Anna Langhoff, Kerstin Specht, Jenny Erpenbeck, Thea Dorn... Riječ je o velikom proboju dramatičarki koje javnosti nikad nisu toliko bile poznate kao posljednjih deset njemačkih godina, kako tvrdi i Manfred Möckel, dramaturg berlinskoga kazališta.

Nove njemačke dramske tekstove teško je svrstati prema temama kojima se bave. Tu su i intimne, obiteljske teme, ali i filozofska pitanja kao i aktualne društvene teme. Novu njemačku dramu jako zaokuplja tema njemačkog ujedinjenja i suvremenih odnosa bivših istočnih i zapadnih dijelova Njemačke. Zajednički im je snažan društveni angažman i nove priče iz svakodnevice. Thomas Ostermeier nezaobilazno je ime kad je riječ o novom realizmu u njemačkom kazalištu devedesetih (kako to funkcionira, imali smo prigode vidjeti u rujnu na svjetskom kazališnom festivalu u Zagrebu). U novom njemačkom kazalištu ima mnogo brutalnosti i vulgarnosti, nema nedodirljivih i zabranjenih tema pa D. Dragojević u tome pronalazi sličnost s novim britanskim kazalištem M. Ravenhilla i S. Kane. Više nema jasnih granica među društvenim slojevima, a rubne skupine dolaze na pozornicu. Osim toga, mijenja se i sastav njemačke kazališne publike, dolazi do smjene generacija pa istu predstavu zajedno gleda i stara i nova publika. U novoj njemačkoj drami često se iskušavaju različite forme i jezik: karikirane i ironizirane rečenice iz televizijskih emisija, njemački dijalekti, rima... Čitajući nove njemačke drame mnogi će se zamisliti nad izraženim pesimizmom tih tekstova. Dunja Dragojević navodi odgovor dramatičarke Dee Loher: "Sve drugo za mene bi bila laž. Ja ne poznajem mnogo sretnih ljudi. To je moje viđenje svijeta."

Ovaj izbor obuhvaća četiri nove njemačke drame. Sastavljačica i prevoditeljica odabranih drama objasnila je svoj pristup na prvoj stranici predgovora. Prvo, novu njemačku dramu odredila je kao tekstove mladih njemačkih autora koji su obilježili kazališni život u najbližoj prošlosti. Ovaj dramski izbor rezultat je autorčina jednogodišnjega istraživačkog rada u Berlinu na stipendiji Zaklade Freidricha Eberta u okviru programa "Europäisches Journalisten-Kolleg". Kako stoji u metodično sastavljenom i iscrpnom predgovoru, cilj istraživanja bio je načiniti pregled kretanja, događaja i tendencija u novoj njemačkoj drami, i to prema "magičnom trokutu" autor – tekst – recipijent. Tako su se u iz-

boru našle četiri drame koje, prema prosudbi D. Dragojević, tvore reprezentativan segment suvremene njemačke drame s obzirom na uspjeh u recepciji komada i autora kod struke. Riječ je, dakle, o dramama koje su pozivane na najuglednije njemačke festivale nove drame, često su izvodene u brojnim kazalištima i dobile su brojna kritičarska priznanja. Osim toga, autorica naglašava i da je pri izboru vodila računa o mogućnosti funkcioniranja teksta u hrvatskom prijevodu i hrvatskom kontekstu. Primjerice, valja napomenuti da se u ovom izboru ne nalazi Oliver Bukowski, autor koji se bavi njemačkim pitanjem ujedinjenja te rabi istočnonjemačke dijalekte koji ne bi jednako dobro funkcionirali u hrvatskom prijevodu.

Izbor četiriju drama otvaraju *Paraziti* Mariusa von Mayenburga, drama koja je praizvedena 2000. u Hamburgu u režiji Thomasa Ostermeiera. U autoričinu prijevodu taj je komad u prosincu 2002. postavljen u zagrebačkom Dramskom kazalištu Gavella u režiji Ivana Lea Leme. Riječ je o obiteljskoj drami koja zahvaća petero ljudi. Osim dva ljubavna para, Friderike i Petrika te Betsi i Ringa, tu je i Multscher, čovjek koji je skrivio prometnu nesreću nakon koje je Ringo postao invalid. Međutim, ova obiteljska drama pretrpana je morbidnim i iskrivljenim zrcalnim odrazima društva u kojima su omalovaženi najplemenitiji ljudski osjećaji, a izlaz u nuždi ne postoji. Trudnica koja ne podnosi svoje dijete, budući otac koji radije uzgaja zmiju, invalid koji je ispunjen mržnjom... Stanje želi popraviti samo Betsi i djelomice Multscher, ali i oni su nagrizeni crnilom pa njihova pomoć nije djelotvorna. Tek smrt kao ukidanje čovjeka i postojanja donosi naznaku promjene. Friderike tek nakon popijenih tableta primjećuje mrak i želi izaći iz njega. Tekst je protkan kratkim dijalozima, a rečenice su pune brutalnosti. *Čovjek danas mora skoro na mrtvo zgaziti čovjeka, ako ga želi upoznati*, kaže Multscher. Nešto slično izgovara i Ringo: *Ona to nikad ne bi rekla, ali zato misli da to u kolicima sjedim ja sa svojom dušom, da je to što sjedi u kolicima moja duša, koja je zakrčljala, koja je bolesna i zla, a ne samo moje bolesno tijelo*. Nesumnjivo, novu njemačku dramu obilježava ne samo vapaj za novim tekstovima nego i brutalan vapaj za novim čovjekom, ali čini se da prvo valja uništiti staro društvo jer je njegovo postojanje dovedeno do ruba.

Sljedeća drama, *Adam Geist*, možda je najbolja u ovom izboru. Napisala ju je Dea Loher, praizvedena je

1998. u Hannoveru, a na Müllheimskom festivalu proglašena je najboljim novim komadom na njemačkom govornom području. Komad je podijeljen u dvadeset jedan prizor, a provodni je lik Adam Geist. Nekako se sama po sebi nameće analogija s dvadeset jednim stoljećem, prvim čovjekom i duhom čovječanstva. Adam Geist je duševno zaostao naučnik čija odiseja počinje kad mu umre majka i kad se on suprotstavi rodbini i majstoru kod kojega šegrtuje. Nakon toga slijedi *Prvi dil* pa *Drugi dil* kad se Adam uključuje u dilerski milje, zatim *Rast*, *Genijalnost* kad siluje djevojku, a potom se nižu susreti s najrazličitijim ljudima s ruba njemačkoga društva. Adam dospijeva u vatrogasce, u Legiju stranaca, među skinse, Turke, a nekoliko prizora obilježeno je i hrvatskim prostorima (Mostar, Međugorje). U ovoj drami nije teško raspoznati segmente njemačke suvremene zbilje, štoviše, čini se da je Dea Loher napravila izvrstan kroki njemačkoga društva, snažno angažiran u želji za korjenitom promjenom. U dvadesetom dijelu Adam se obraća predsjedniku kao zadnjoj nadi, a u posljednjem dijelu *Bez naslova* Adam se rezignirano objesi. Premda posjeduje nešto od donkihотовskog idealizma, Adam nije tipičan borac za pravdu, ali nije ni tipičan kriminalac: Updikeov citat *Ni andeo, ali ni ubojica* nalazi se na prvoj stranici drame. On je prije svega čovjek koji želi ispitati pravednost društva koje ga je smjestilo u umobolnicu. Ispitujući rubne skupine njemačkoga društva i zbilje, Adam se prikazuje neprilagođenim, a sve vodi do zaključka da je cijelo društvo zrelo za umobolnicu. Stoga je logično Adamovo pitanje na kraju možemo li se utješiti idejom da će jednom neka bića izvan Sunčeva sustava primijetiti da postoji i spržiti nas plamenom svog razuma.

Pitanje duševne poremećenosti ili, jednostavnije, pitanje tko je tu lud, tema je satire Moritza Rinkea *Republika Vineta*. Pozamašan projekt izgradnje koji okuplja desetak ljudi iznimno zainteresiranih za rad zapravo je lažan. Riječ je o nekoj vrsti sanatorija u kojoj voditelj Leonhard provodi neobičnu metodu promatranja uz pomoć simulacije radnog svijeta. Tako se veliki arhitekti, građevinari, pomorski kapetani i ini stručnjaci pojavljuju kao slavohlepni, lukavi, zagrižljivi ludaci kojima je na umu samo posao, a sve drugo zanemaruju. Istina se otkriva u trećem činu, a kad sa scene nestane voditelj Leonhard, odvija se četvrti čin u kojemu veliki umovi nastavljaju raditi na projektu kao da se ništa nije dogodilo. Premda se kritizira moderni svijet bizni-

sa, kritizira se i njegova kritika. Färber kao zagovornik antimoderne, čovjek koji projektira sklad s prirodom, podjednako je lud kao i ostali. Koliko god se možda smijali luđačkoj utrci za poslovnim uspjehom, moramo priznati da se smijemo i svim parolama o zdravom životu, skladu s prirodom i borbi za očuvanjem zelenih površina. U točki negacije svega postojećeg, Rinkeov se komad uklapa u sustav ideja prikazanih u novoj njemačkoj drami. Ovo je autorov dosad najpoznatiji komad, praižveden 2000. u hamburškom kazalištu Thalia i proglašen najboljim novim njemačkim komadom godine.

Posljednji dramski tekst iz izbora potpisuje Theresia Walser, kći njemačkoga pisca Martina Walsera. *King Kongove kćeri* morbidan je i bizaran komad o tri mlade žene, njegovateljicama u staračkom domu. Drama je praižvedena 1998. u Zürichu, a autorica je proglašena zvijezdom u usponu. Starci su u ovom komadu prikazani kao groteskni likovi s ruba društva. Čini se da o njima nitko ne vodi brigu osim Carle, Berte i Maggie. One ih njeguju, "njeguju" i – otpremaju u smrt, a vlastita djeca svojim su roditeljima poznata samo kao glasovi s audiovrpce, ponovno neki hiperzaposleni i ultravažni menadžeri koji obiteljske veze održavaju zvučnim zapisima tijekom leta u avionu. Njihovo je vrijeme novac, ali i oni su King Kongova djeca. Morbidne pripreme u smrt odvijaju se u dijalozima hoće li njihova mrtva tijela našminkati kao Mae West ili koju drugu glumicu, hoće li ih ostaviti na sagu ili će ih položiti na sofu. Maggie čezne biti specijalistica, čezne biti najbolja u nečemu, čezne za svojim sjajnim odrazom u tuđim očima. I ovdje je društvo podbacilo, sustav je truo, snijeg pada u starački dom, a King Kongove kćeri ne žele spašavati svijet. One će se pobrinuti za ono što ostane, uz naceren osmijeh.

Knjiga Dunje Dragojević još je jedan u nizu vrijednih nastojanja da se hrvatska kazališna i književna javnost upozna sa suvremenim dramskim kretanjima u drugim državama. Sudeći prema predstavljenim dramama, društvene vrijednosti su lažne, ideali su uništeni, identitet je izgubljen. Postavljaju se brojna pitanja, a malo je odgovora. Sudeći prema citiranim von Duffelovim riječima, u novoj njemačkoj drami više nema općih istina, na djelu je tek evidentiranje pojedinačnog.